

MROCZA

Miasto szlacheckie, parafia własna.

Lokacja: problemem lokacji zajmowała się Z. Kulejewska Topolska. Przyjęła jednak za literaturę, że w XVII w. lokowano tzw. *nowe miasto*, na co brak potwierdzenia źródłowego. Miasto – jak sama przyznała – było lokowane 17 sierpnia 1393 r. [KDW III, nr 1937; Kulejewska-Topolska Z., *Nowe lokacje*, s. 12, 13 i przyp. 43]. Prawa lokacji uzyskał Arnold z Wałdowa, ówczesny właściciel Mroczy. Przywilej z 1393 r. potwierdził król w roku 1523. Mieszkańcy uzyskali przywilej od Krzysztofa Kostki ze Stremberku, dziedzica w dniu 23 sierpnia 1582 r.

Literatura: Papstein H.: *Geschichte der Stadt Mrotschen/Immenheim* (w:). *Der Kreis Wirsitz. Ein westpreussisches Heimatbuch*, Herausgegeben im Auftrage des Heimatkreises Wirsitz von H. Papstein. Oldenburg 1982, s. 147-155; Nie dysponujemy monografią Mroczy. Zob. Wojtkowski A. [BiblHWpol. I, s. 445].

Herb i pieczęcie miejskie: Adamczewski M., *Heraldyka miast wielkopolskich*, s. 383, nr B 414 – B 415;

Zabudowa miasta: Opis miasta z 1771 r. wymienia folwark w mieście wraz z zabudowaniami folwarcznymi, zabudowę Starego i Nowego Rynku, podaje nazwy ulic (Królewska, Śląska, Łobzenicka), dokładnie opisuje 20 domów wzniesionych przy Nowym Rynku, austerię i stajnie w Nowym Mieście

rynek lokalny: Mrocza (Stare i Nowe Miasto) w 1771 r. stanowiła centrum dużego kompleksu prywatnych dóbr ziemskich, obejmujących wsie: Konstantynówek, Krukówek, Ostrówek, Drzewianowo, Gliszcz, Ostrowo, Tonin, Kosowo, Skoraczewo, Skoraczewko, Słupówka, Drażno, Małocin.

- **cechy** – w 1771 r. w mieście działały bractwa garncarskie i szewskie.

ludność: Z 1771 r. pochodzi wykaz ludności Mroczy [*Materiały do dziejów chłopstwa II*, s. 397-403]. Wymienia on 68 katolików oraz 20 Niemców (zapewne ewangelików) zamieszkujących przy Nowym Rynku.

[1578] Miasto płaciło podatki z 16 łanów, od 7 zagrodników, 5 rzemieślników oraz 2 młynów wodnych dwukołowych. Szos (podwójny) określono na 9 fl 18 gr. Osobną grupę podatników

Polonia Maior – fontes

stanowiło 3 komorników, 17 rzemieślników, 5 rybaków oraz 3 osoby trudniące się wyrobem napojów alkoholowych oraz 3 zajmujące się handlem tymi wyrobami [Pawiński, s. 178].

[1618] Miasto płaciło 9 fl szosu dupla. Podatki pobierano od rzemieślników w wysokości 17 fl, od 3 komorników oraz 5 rybaków – razem 29 fl 3 gr. Na przedmieściu było 16 łanów, które włączono do gruntów folwarcznych, siedziało 5 rzemieślników, istniały dwa Młyny Chwalka i inny (bez nazwy), wszystkie dwukołowe. Suma obciążeń fiskalnych z przedmieścia Mroczy wynosiła 11 fl 2 gr [Parczewski, s. 296].

Mrocza. Współczesna zabudowa rynku.

[ok. 1710]

Wykaz podymnego nie wspomina o istnieniu tzw. nowego miasta.

Tabela podymnego parafii Mrocza z około 1710 r.

miejsowość	dymy	półdymy	Ćwierćdymy
Mrocza	2	-	-
Drzewianowo	1	-	-
Słupowo	2	-	-
Wyrze? Młyn	-	1/2	-
Kruch (folwarczna osada)	-	-	1/4
Drażno?	-	1/2	-

Źródło: Biblioteka Kórnicka PAN, rękopis BK 360;

Powiat historyczny Nakło

Źródła:

1709 r. – dymy, ks. grodz. Nakło 200, k. 108v

1709 r. – pogłówny, ks. grodz. Nakło 200, k. 109

1711 r. – parafia, wsie, ks. grodz. Nakło 201, k. 30v-33;

1712 r. – ks. grodz. Nakło 201, k. 133-133v;

1771 r. – opis części majątności z 1771 r. z okazji przekazania jej w posiadanie Antoniemu Małachowskiemu. Pisarzowi wielkiemu koronnemu przez Konstancję Działyńską opublikował J. Deresiewicz [*Materiały do dziejów chłopca II*, s. 365-412].

- ks. grodz. Nakło 200, k. 102, 118,

- ks. grodz. Nakło 201, k. 20, 22v-23, 36-37, 53-54;

MROCZA [dobra]

Klucz dóbr ziemskich obejmujący wsie: Dębowo [Dembowo], Drażno, Drażonek, Gliszcz, Kosowo, Krukówko, Ostrowo, Rogalin, Samsieczyno, Tonin, Toninek, Wąwelno, Wiele, Wielewicz.

W początkach XVI w. była to własność Andrzeja Grodzieńskiego, następnie Wacława Zaremby z Kalinowy (1536). W latach 1537 – 1540 przeszedł w posiadania hrabiów Latałskich z Łabiszyna. W ich rękach pozostawał do schyłku XVI stulecia. Krótco był w posiadaniu Macieja Spławskiego (1608 r.). Od 1649 r. właścicielami Mroczy byli Działyńscy, którzy tę majątność trzymali aż do pierwszego rozbioru w 1772 r. Kilka lata potem klucz został scedowany Małachowskiemu [Teki Dworzaczka].

MROCZA [nowe miasto]

Tzw. nowe miasto Mroczy, lokowane w początkach XVII w. [Kulejewska Topolska Z., *Nowe lokacje miejskie*, s. 12, 13 i przyp. 43]. Ustalenia są jednak hipotetyczne, gdyż nie ma żadnej wzmianki o istnieniu nowego ośrodka. Niewykluczone, że potwierdzeniem tego aktu prawnego mogłyby być ślady odrębnego założenia municypalnego w zurbanizowanej przestrzeni Mroczy. Najstarsze wiadomości o Mroczy jako mieście pochodzą z 1537 r., którą jeszcze przed czterema laty nazywano wsią.

MROCZA [parafia]

Parafia rzymsko-katolicka w dawnej archidiecezji gnieźnieńskiej, archidiakonacie kamieńskim oraz dekanacie Więcbork.

Kościół parafialny p. w. św. Mikołaja

Z parafią była związana kaplica Świętego Krzyża.

Według wizytacji z 1767 r. kościół parafialny w Mroczy, noszący wezwanie Św. Mikołaja, spłonął 54 lata temu. Poza miastem znajdował się kościół p. w. Podwyższenia Krzyża Świętego, zbudowany z inicjatywy tutejszego prepozyta Macieja Linkiewicza. We wsi Wierzeja znajdował się niegdyś kościół sukursalny, przyłączony do parafii Mrocza przez metropolitę Gembickiego 30 stycznia 1617 r.

W Drzewianowie znajdowała się dawna parafia. Kościół Św. Małgorzaty spalili Szwedzi. W Wierzeji w dworze Jana Grabowskiego, pułkownika wojsk królewskich była kaplica. W pałacu Wojciecha Łochockiego, kasztelanica dobrzyńskiego znajdowała się kaplica z cudownym obrazem Maki Boskiej.

Protestanci swój dom modlitwy mieli w Mroczy oraz cmentarz w Kosowie koło młyna Chwałka.

Żydzi posiadali dom modlitwy w Mroczy na przedmieściu, a ich cmentarz był usytuowany przy drodze do Nakła [Librowski S., *Repertorium akt wizytacji*].

Źródła: Fontes TNT XII, s. 259-264;

Kościół parafialny w Mroczy. XX w.

Polonia Maior – fontes

[plebani]

1653 r. – Maciej Górski, Fontes TNT XII, s. 264;

1725 r. – Maciej Linkiewicz, dziekan Łobżenicki, zm. przed 3 lutego 1746 r., kanonik kolegiaty w Kamieniu Krajeńskim, Fontes TNT XIII, s. 540;

1751 r. – Franciszek Wojtanowski, kanonik kolegiaty w Kamieniu Krajeńskim, Fontes TNT XIII, s. 542;

1760 r. – Franciszek Woytanowski (sic), kanonik kolegiaty w Kamieniu Krajeńskim, kuratus i pleban w Gołańczy, ADWł., Wiz 32, s. 17;

1764 r. – Dominik de Linda, kanonik kolegiaty w Kamieniu Krajeńskim, Fontes TNT XIII, s. 544;